

De Olympische Spelen, het WK-voetbal en meer

De vmbo-examens geschiedenis van 2013

Het vak geschiedenis en staatsinrichting in het vmbo mag zich de laatste jaren, vooral in de Theoretische Leerweg (TL), verheugen op een steeds grotere belangstelling. In tien jaar tijd steeg het aantal leerlingen van dertien- naar twintigduizend. Voor het eerst zijn er zelfs meer leerlingen geschiedenis in TL dan in vwo (zie figuur 1 en 2). Hoe werd het TL-examen ontvangen? Wat ging goed en wat kan er beter? ¹

Huub Kurstjens is toetsdeskundige geschiedenis bij Cito. De auteur dankt Stefan Boom, Niek Nelissen, Gerard Steenhagen, Esther Kuijs en Annemieke de Jonge voor hun opmerkingen.

Wel 48 vragen in twee uur! Veel te veel. En ook veel te moeilijk. Rare vraagstellingen en dingen die we nooit gehad hebben in de klas.' Dit waren veel gehoorde opmerkingen van leerlingen na afloop van het examen. Als het stof is neergedaald, blijkt het allemaal erg mee te vallen. Uit de *quick scan*, de vragenlijst die na de correctie van het examen ingevuld kan worden, blijkt dat 83 procent van de docenten het examen de goede lengte vond hebben, 82 procent vond de inhoudelijke aansluiting op het onderwijs voldoende tot (zeer) goed en de gemiddelde waardering voor het examen was voldoende (6,2). Daarentegen vond 74 procent van de docenten het examen moeilijk of te moeilijk, maar met een N-term van 1,2 bleek het examen weliswaar moeilijker dan de afgelopen jaren, maar niet té moeilijk. Bovendien was de spreiding tussen goede en minder goede leerlingen dit jaar beter dan ooit (8,21) en was de betrouwbaarheid (0,78) hoog te noemen (zie voor de uitleg van de getallen en begrippen bijlage 3). Kortom: toetstechnisch leek er niets aan de hand. En toch waren er ruim 2800 klachten bij het LAKS. Hoe kan dat? Het lijkt erop dat de eerste indruk van de moeilijkheid van het examen niet overeenkomt met het uiteindelijke resultaat.

Taligheid

Al jaren klagen docenten geschiedenis op het vmbo dat de geschiedenisexamens te talig zijn. Aan de andere kant stellen ze dat leerlingen niet goed lezen.² Van de vmbo-leerlingen is bekend dat ze (te) snel en oppervlakkig lezen. Bij een examen geschiedenis is dat extra lastig. Er komen veel bronnen in voor, bij de

opgaven gaat het vaak om goed en begrijpend lezen en er wordt tegelijkertijd een beroep gedaan op historische kennis en vaardigheden. Waar snel en oppervlakkig lezen toe kan leiden, bleek bij vraag 4 (zie bijlage 4). Leerlingen zien een persoon in een tekening die op een directeur lijkt en vullen direct in dat de tekenaar voor directeurs opkomt. De vraag moet echter bekeken worden door de ogen van de tekenaar, en, ja, die heeft een nogal cynische visie. Deze vraag had weliswaar een P'-waarde van 0,46 (en was dus moeilijk), maar maakte wel een goed onderscheid tussen de goede en minder goede leerlingen. Er zitten, naast perspectiefwisselingen en interpretatieverschillen, verschillende 'talige' aspecten aan deze vraag. Naar deze 'talige' aspecten in de examens geschiedenis is door studenten van de Universiteit van Utrecht onderzoek gedaan. Zij zullen daarover in één van de komende nummers van *Kleio* berichten.

De syllabus

Onder docenten en leerlingen in de bovenbouw van het vmbo wordt vaak gedacht dat de lesmethode bepalend is voor wat er in een examen gevraagd wordt. Dat is niet zo. Het enige document dat ten grondslag ligt aan de productie van een examen is de syllabus.³ Daar zijn ook ieder jaar met gele markeringen de wijzigingen en aanpassingen te vinden die van toepassing zijn op het examen. Klachten met betrekking tot de naam van Mussert (moest die dan gekend worden?) of over een vraag naar het bombardement van Rotterdam waren dan ook niet terecht, omdat deze behoorden tot die met geel gemarkeerde wijzigingen.

► Dit artikel bevat alleen een bespreking van het papieren examen geschiedenis GTL 2013-1. De papieren en digitale examens voor BB en KB zijn buiten beschouwing gelaten.

► Zie ook het forum van de VGN.

► Zie de syllabus van 2014, te downloaden via www.examenblad.nl (aldaar doorklikken naar vmbo-geschiedenis-syllabus 2014).

Het correctievoorschrift

Het correctievoorschrift is bindend voor de correctie en beoordeling van examenvragen. Bij het antwoordmodel kunnen echter niet altijd alle voorbeelden van juiste antwoorden opgesomd worden. Bij de regels voor de beoordeling van de antwoorden mag dan aan een antwoord dat inhoudelijk niet fout is, maar niet genoemd is als juist voorbeeld, toch scorepunten toegekend worden (zie ook par. 3.3.3 in de voorlooptekst van het correctievoorschrift). Bovendien staat bij de vakspecifieke regels de volgende tekst: 'Indien in een antwoord "voorbeeld van een juist antwoord" staat, bevat het antwoord **voorbeelden** van juiste antwoorden. Het is **geen** opsomming van alle denkbare juiste antwoorden.' Er wordt bij het maken van het correctievoorschrift naar gestreefd om zoveel mogelijk de meest voor de hand liggende antwoorden op te nemen en daar waar mogelijk de kern van een antwoord te formuleren (zonder voorbeelden), maar dat vergt bij de correctie een gedegen historische kennis. Uitgangspunt voor een juist antwoord is altijd de vakliteratuur, dat is dus niet de methode of de kennis van de docent, maar een wetenschappelijk verantwoorde publicatie. Wat niet goed gerekend mag worden zijn aantoonbaar onjuiste antwoorden. Een docent maakte hierover op het forum de volgende opmerking: 'Niemand schiet er wat mee op als we dingen gaan goed rekenen die eigenlijk fout zijn, of als we té soepel zijn.'

Verbeterpunten

De examenproductie is een lang proces, waaraan door vakmensen van verschillende disciplines veel zorg is besteed. Het examen wordt door veel deskundigen gescreend. Toch zijn er altijd zaken die beter kunnen of waar beter over nagedacht moet worden. Zo moet er bijvoorbeeld bij het maken van de vraag beter naar het toekennen van scorepunten gekeken worden. Koppelingen en stapelingen van scorepunten binnen een opgave moeten zoveel mogelijk vermeden worden. Daar staat tegenover dat een conclusie pas goed gerekend kan worden als de redenering of onderbouwing van de argumentatie juist is (zie bijvoorbeeld vraag 4).

Een ander verbeterpunt betreft de instapvraag. Deze als makkelijk beoogde vraag bleek opnieuw een probleem: leerlingen koppelen budgetrecht aan de huidige rechten

Een prent met als titel 'De industrie gaat voor' (1908)

De fabrieksdirecteur:

'De vorige maand heb je vijf volle dagen vrij gehad om te bevallen, nou moet je al weer een dag weg om dat kind te begraven. Waar gaat het op die manier met mijn zaken heen?'

Gebruik bron 3.

(2p) Voor welke groep (**arbeiders** of **directeuren**) komt de tekenaar op en van welke politieke stroming is hij een aanhanger (**socialisme** of **liberalisme**)? Geef ook met behulp van de bron aan waaruit zijn politieke voorkeur blijkt.

Doe het zo:

De tekenaar komt op voor de ... (kies uit: arbeiders of directeuren) en hij is een aanhanger van het ... (kies uit: socialisme of liberalisme).

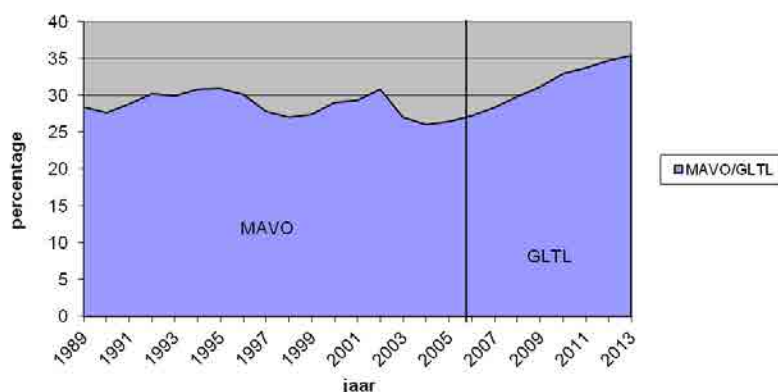
De politieke voorkeur van de tekenaar blijkt uit ... (noem onderdeel van de bron).

van Eerste en Tweede Kamer en niet aan de Grondwet van 1848. Deze meerkeuzevraag was daardoor alleen nog maar door deductie te maken.

Soms willen examenmakers leerlingen helpen door een toelichting te geven bij een bron, maar pakt dat niet altijd goed uit. Zo werd bij bron 15 vermeld dat de achternamen (door de examenmakers) uit privacyoverwegingen waren weggehaald, maar raakten leerlingen in de war omdat ze dachten dat het om 'collaboratie' ging ...

In het tweede deel van vraag 16 moest een verband gelegd worden tussen het afgenomen vertrouwen in de regering van de Republiek van Weimar en de economische problemen, maar leerlingen noemden vaak maar één van de twee elementen in hun antwoord. Hier was een duidelijkere vraagstelling en een zorgvuldiger 'Doe het zo' op zijn plaats geweest. ►

Deelname percentage CE voor geschiedenis (eerst MAVO, daarna GTL)

► Dennis Koolmoes,
*Vmbo: diepgang en
leuke vragen*; in: *Kleio*
4, 2013, p. 64.

Creatieve vragen

In het verslag van het landelijk VGN-overleg viel op dat er op minder vragen commentaar gegeven werd dan afgelopen jaren en dat er vaker 'prima' vermeld stond achter een vraag. Dat is een goed teken. Ook het examenverslag in *Kleio 4* was positief van toonzetting ('het examen was op niveau', 'creatieve vragen', 'in balans', 'niet te kort en niet te lang', 'een prima examen').⁴ Enkele vragen die genoemd werden als leuke, creatieve vragen, waren:

- Vraag 14: een open structuurvraag waarbij een leerling zelf de naar zijn mening belangrijkste gebeurtenis in de ontwikkeling van de parlementaire democratie en rechtstaat in Nederland mocht noemen, mits beargumen-

teerd. Hierbij kon de leerling zijn eigen kennis en inzicht toepassen (P' 0,62).

- Vraag 31 en 32, een verrijkingsdeelvraag: met een argument moest onderbouwd worden dat de vergelijking die de Stichting Indië in Nood! maakte tussen Soekarno en Mussert historisch niet juist was. Best pittig (P' 0,32 en P' 0,33)!

- Vraag 33, standplaatsgebondenheid: er moest een reden gegeven worden waarom de Nederlandse regering in die tijd niet voor de benaming 'militaire acties' koos, maar voor 'politieke acties'. Daar is historische kennis of politiek inzicht voor nodig (P' 0,58).

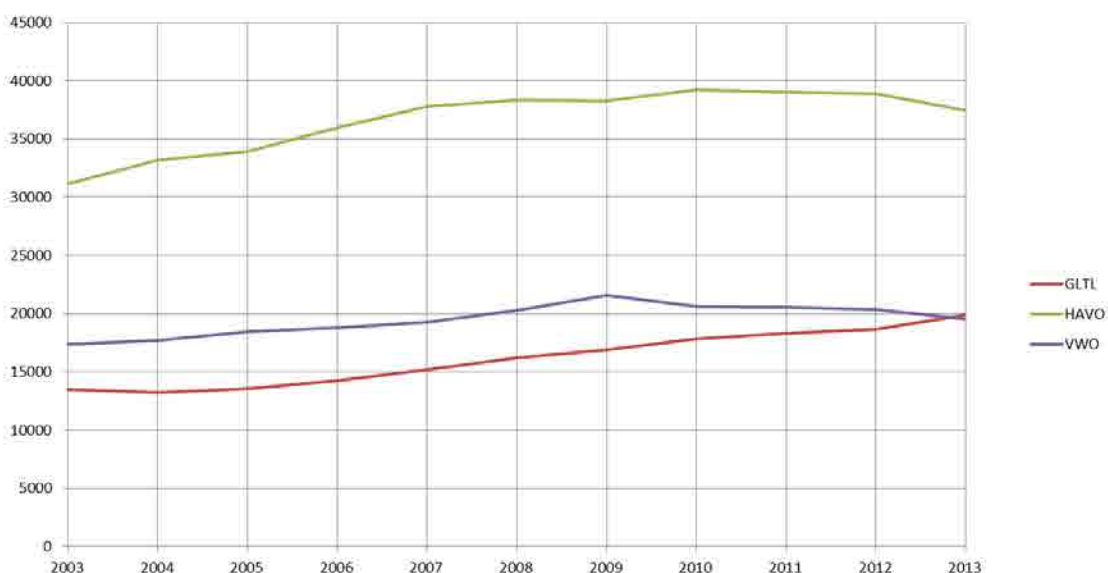
- Vraag 37 en 38: bij deze twee vragen moest antwoord gegeven worden op de vraag waarom de DDR-regering bang was om supporters naar het WK-voetbal in West-Duitsland te sturen, maar dit om politieke redenen uiteindelijk toch deed (P' 0,63 en P' 0,54).

- Vraag 45, historische inzicht- en puzzelvraag: de medaillespiegel van één van de Olympische Spelen moest gebruikt worden om erachter te komen waar en wanneer die had plaatsgevonden. Rare vraag vonden sommigen, geniaal (!) vonden anderen (P' 0,24).

Aandachtspunten

Twee punten van aandacht voor docenten mogen niet onvermeld blijven. Het eerste betreft het oefenen met leerlingen in het beantwoorden van open vragen. Niet alleen gaat het hier om het zorgvuldig formuleren van antwoor-

Aantal examenkandidaten geschiedenis in het voortgezet onderwijs in vmbo-GTL, havo en vwo (2003-2013):

De gegevens van de Toets- en Item Analyse op basis van de versnelde correctie

In deze bijlage staan schematisch de gegevens die bij Cito via het Wolfsysteem zijn binnengekomen op basis van de versnelde correctie. Deze gegevens zijn nodig om een afgewogen oordeel te kunnen geven over de aanvaardbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid van het examen. Ook is het mogelijk om op basis van deze gegevens een vergelijking te maken met eerder afgenomen examens. Samen met het commentaar dat na afname op de examens gegeven wordt, leidt dit tot de vaststelling van de normering (de N-term) door het CvE.

Het vmbo-examen 2013 in cijfers (alleen de papieren examens):

	GL/TL	KB
gemiddelde score / schaallengte	36,95 / 64	29,05 / 55
gemiddelde p'-waarde*	57,7	52,8
vastgestelde N-term*	1,2	1,4
procent onvoldoende (na vaststelling door CvE)	22,1 procent	23,7 procent
betrouwbaarheid*	0,78	0,53
standaarddeviatie*	8,21	4,99
aantal kandidaten	19883	47
steekproefgrootte	15447	38

NB De gegevens voor KB zijn veel minder betrouwbaar dan voor GL/TL door het geringe aantal kandidaten dat een papieren examen doet en door een veel kleinere steekproef. Het grootste deel van de kandidaten geschiedenis in KB doet mee aan de digitale examens.

* De **p'-waarde** is een getal tussen 0 en 1 dat de moeilijkheidsgraad van een opgave weergeeft.

De p'-waarde wordt berekend door de gemiddelde score op een opgave te delen door de maximaal haalbare score op die opgave.

Een opgave met een p'-waarde van .10 is erg moeilijk; een opgave met een p'-waarde van .90 is erg gemakkelijk.

In de tabel zijn de p'-waarden aangegeven als percentages.

* De **N-term** is de **normeringsterm**, een ijkvariabele die ervoor moet zorgen dat aan kandidaten in verschillende jaren en tijdvakken even zware eisen worden gesteld.

* De **betrouwbaarheid** is de mate waarin de scores consistent, nauwkeurig en reproduceerbaar zijn, kortom vrij van meetfouten.

* De **standaarddeviatie** zegt iets over de spreiding van het hele examen:

liggen de resultaten dicht bij elkaar (dan hebben de kandidaten ongeveer dezelfde resultaten) of is er sprake van spreiding van de resultaten. Hoe groter het cijfer, hoe beter de spreiding.

den. Soms worden er losse woorden of flarden van zinnen opgeschreven waarna de docent mag gaan beoordelen wat de leerling bedoeld zou kunnen hebben. Ook worden er vragen overgeslagen, zoals vraag 18, 27, 31, 32, 43 en 44. Het kan natuurlijk zijn dat leerlingen het antwoord eenvoudigweg niet weten. Maar het kan ook zijn dat ze er nog even over willen nadenken om er later alsnog antwoord op te willen geven en het dan vergeten. Het is zonde van de scorepunten als er helemaal niets wordt ingevuld. Het tweede punt van aandacht betreft de chronologievragen. Die worden in het algemeen slecht gemaakt, maar ook die kunnen geoefend worden.

Syllabus

Het huidige examenprogramma en de syllabus voor geschiedenis gaan alweer vanaf

2008 mee. Dennis Koolmoes schreef in zijn examenbespreking in *Kleio*: 'Het is voor de makers van het examen inmiddels haast onmogelijk om interessante nieuwe vragen te bedenken, maar dat was toch gelukt.'⁵ Er zitten nogal wat weeffouten in de syllabus en enkele zaken moeten beter geordend en gestructureerd worden, zonder dat dit leidt tot een uitbreiding van de stof of tot een wezenlijk ander programma. Na de zomervakantie gaat een syllabuscommissie bekijken welke aanpassingen nodig zijn. Dat leidt de eerste twee tot drie jaar zeker niet tot een ander examen. De huidige syllabus blijft tot nader orde het uitgangspunt van de centrale examens. Blijf op de hoogte en houd *Kleio* en andere relevante informatiebronnen, zoals de websites van *Examenblad.nl*, het CvE en de nascholingsconferenties, in de gaten. Wordt vervolgd! ■

► ibidem.